This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

WID - LC

PG
5038
.H48
N3
x
1894

HW 8EGU V
WID-LC
PG5038.H48 N3 x, 1894
Na potulkach : basne Adolfa Heyduka
Widener
ABZ8004
3 2044 000 934 976

WID-LC
PG
5038
48
9K

HARVARD COLLEGE LIBRARY
The Baron Rosen Memorial Fund

NA POTULKÁCH

BÁSNĚ

ADOLFA HEYDUKA

ILLUSTROVALI

V. JANSA * E. BOHÁČ

NAKLADATELSTVÍ J. OTTO KNIHTISKÁRNA

V PRAZE

SPISY ADOLFA HEYDUKA.

DŘEVORUBEC.

Kresba ze Šumavy. 126 str. zl. 1·50, skv. váz. 2 zl. 50 kr.

HOŘEC A SRDEČNÍK.

Básně. 110 str., 1 zl., skv. váz. 2 zl.

ŠÍPY A PAPRSKY.

Básně. 121 str. 80 kr., skv. váz. 1 zl. 80 kr.

V ZÁTIŠÍ.

Básně. 112 str. 90 kr., skv. váz. zl. 1·90.

Vyšly nákladem J. Otty v Praze
a jsou na skladě jak u nakladatele, tak ve všech knihkupectvích.

NA POTULKÁCH

BÁSNĚ

ADOLFA HEYDUKA

ILLUSTROVALI

V. JANSA * E. BOHÁČ

V PRAZE
NAKLADATELSTVÍ J. OTTO KNIHTISKÁRNA
1894

WID-LC

3

VEŠKERA PRÁVA VYHRAZENA.

LIBRARY
FEB 17 1988

JAROSLAVU VRCHLICKÉMU

Na potulky!

Modrooký jara den
po nivách se honí,
zlatou hlavu do oken
Vesna ke mně kloní:
„Neotálej, kyne čas,
zanech chladné knihy,
mníš, že moudrost roste as
z hojné čela rýhy?

Jdu! Jak když se žal a smích
v lidské duši sloučí,
tak je zemi: vzdychá jih,
písně zpívá boučí;
ptačím zvukem pln je vzduch,
nebe zrovna zvoní;
zlatým blyšťkem pokryt luh,
z dálky lesy voní.

Topole se výše pnou,
jivám houstne proutí,
zkvetlou rukou nade mnou
štěp mi žehná k pouti;
sluncem v ňadra teče lék,
srdce křídly třepá
a kytičkou fialek
vábí niva lepá.

Na potulky kyne čas;
nebe-li se hloubí,
cit s myšlenkou zas a zas
rád se v písni snoubí;
nuže za mnou, neváhej,
šťastným kdo chceš býti;
vil a písní jarní rej
hyne dřív než kvítí!

Žežulka.

Jaro je! Nivy i lada,
všecko se mladí,
bystřina, panenka mladá,
břeh rukou bělostnou hladí.

Směje se, žvatlá a zpívá,
zář nebes v oku;
jonák břeh v tvář se jí dívá
tule ji milostně k boku.

V blankytu skřivan se koupá,
pěje a pěje;
les mladý na špičky stoupá,
zelená hruď se mu chvěje.

V ňadrech mu — cože as nese?
žežulka kuká;
mladým se srdce třese,
a starým zpomínkou puká.

Sny a modlitby.

Jak první skřivan slétne v nivu,
hned zatoulám se v horský les,
bych uviděl zjev starých divů
a věčně nových kouzel směs;
chciť, když se v trávě květy mění
a zlatem svítí cesty prach,
sám v sebe uzavřít se v snění,
jak sivý protěž na horách.

V mech uhostím se v temnu houští
a zřím, jak smutně zas a zas
dub k nohám suchý list mi spouští,
ten zbytek prchlých jara krás;
slyš, šustí, ševelí a vzdychá,
sněť v pupence však žene již,
hruď křiknout chce, ó, buď jen ticha,
zda léku srdci netušíš?

I kloním hlavu, duch se vplétá
v síť pohádek — ó, jak jsem blah —
jež stromů vypráví si četa
ve smaragdových samotách
o hnízdech plných drobných zvuků,
jež do ňader jim ukryl drozd,
a starém, doutnajícím buku,
jenž v noci osvětluje hvozd.

A stále nová zvěst mě blaží,
toť krásy nekonečný zdroj,
a přivinu-li k srdci paži,
ven letí z něho vzdechů roj;
ves žal a stesk se v slzy taví,
pln míru hledím v nebes krov,
a všecky sny mé dumné hlavy
jsou modlitby, k nimž není slov.

Milý den.

Prost mlhy pohorské i chatek kouře
jdu silnicí; mrak přeletěl i bouře,
a milý den zas pohledem i dechem
luh se žlutkou, vřes s bujným snoubí mechem
ať množstvím poupat obaluje buk,
tu v ňadrech mých, jež mnohá bolest kruší,
zas čile v žebra srdce křídly buší
a v každém úderu je nový zvuk.

Vše veselo: drozd v houšti družce zpívá,
smrk s jedlí hovoří, klen bříze kývá,
a pěnkav křik se snáší s buku snětí
v řeč přitlumenou myslivcových dětí,
jež vábí datel, tepající v suk;
pluh rolníkův si znova starou píská
a za ním rackův bílé hejno vříská,
leč neruší, spíš vábí mě ten zvuk.

Kraj louky mladá trávnice se kloní,
srp v ruce leskne se a v seči zvoní;
jím děvče rukou osmahlou jak v letu
i s travou stíná hlavy pestrých květů
a zpívá, netušíc jich bolných muk,
což jestliže zlý osud jí též skosí
květ laskavce, jejž v hloubi srdce nosí
a v nářek změní písně jasný zvuk?

5485 Milý den.

Teď z vísky zvonek zazněl na klekání,
hlas běží luhem ku protější stráni,
snad šípkovému keři pozdrav nese,
jenž vyrušený z dřímot hlavou třese
a ptát se zdá, zkad přiletěl ten hluk?
Mám jíti dál? ej věru, sotva asi
víc jinde bude radosti a krásy
než tu, kde jarem pln je každý zvuk.

Nuž na nocleh, kde bílá kyne chata,
číš pramene, číš klidu vrchovatá,
jas očí důvěrných a drobné zvěsti
a kytka dětí, rodinného štěstí,
a vanot vůně s pokosených luk;
to všecko rázem v milém odpočinu
do nepokojných ňader líkem svinu
a doma vetkám v prosté písně zvuk.

Večerní chůze.

Kraj sivou rouškou přioděn
hor vrchy halí mrak,
a rudým okem plachý den
mně hledí v zrak.

Ve zlatořásný skryl se háv
a jeho okrajem
mdlé skráně zdobí skalných hlav,
a hvozdů lem.

Hle, posléz zlatou řásní hnul
a smuten na vždy prch',
a z tůně nebes vyplynul
květ na povrch.

Jak leknín půvabný ten květ
jest polou otevřen,
a vrhá šero v temný svět
a v temný sen.

A jeho prašků skvostný div
se kmitá polotmou
a padá v rosnou krásu niv
a v duši mou.

Za pluhem.

Den májový, zář kolem hlavy,
na květů plný luh se snes',
a z jeho ňader pěvců davy
výš vznášely se do nebes;
hruď stromů protékala míza,
hloh pučel již a šípek zvlášť,
vlas zlatý rozpouštěla bříza
a motýl bral si skvostný plášť.

A všecko bylo plno ruchu:
jak víno šuměl skalní zdroj,
pstruh lapal mušky v teplém vzduchu
a z oulu vzlétal včelný roj;
pták hnízdo svíjel v kypré sněti
a hradby stavěl mravenec,
a na píšťalku hrály děti,
a srdce bilo v hruď i plec.

Nuž, chutě na zázraky zlaté,
kde v kráse tone sad i luh,
kde poupě páté přes deváté
ven tlačí se a hvízdá pluh,
kde rackové, jak vojsko v řadě,
po brázdách na jarní jdou lov
a čety jiřic ku poradě
pod doškový se řadí krov.

Rád oráče zřím prostřed hati,
jenž pevně kráčí za pluhem
a řídě koně bez oprati,
s ním hovoří, jak se druhem;
a slyším, kterak domlouvaje,
v před jít ho pobízí a zpět,
a těší odpočinkem stáje
a vonným senem, samý květ.

Rád zřím, jak při zvratu mu hoví
a bedliv nadlehčuje plaz,
když podmítku a záhon nový
má v úhor vybrázditi zas;
rád pohlížím, když otku v hrsti
zří za stojatým čeřídlem
a lemeš očisťuje z prsti,
by zdatněj' zasáhla mu v zem.

Rád zřím, jak z kleče ruky nedá
a hrdě tyčí se jak pán,
když těžký hřídel z kolčat zvedá
a kácí rozhon, dělí lán,
by v konci polodenní tíže
spjal ruce svoje, kloně leb,
a jako české ondy kníže
svůj skromný poobědval chléb.

Tu vím, že kleknout bych měl nyní —
zrak vlhne mi a chví se hruď —
jak vyslancové Libušini,
a zvolat: »Nad knížaty buď,
ty reku beze lsti a vady,
jenž pluhem víc jsi vlasti dal,
než veškeré ty pyšné hrady
na žulovitých bedrách skal.

Vždyť, kdyby nebývalo tebe,
čí byl ten úděl luk a niv,
čí nad ním blankytné to nebe,
čí hvozdův oživený div?
Kde byl ten drahý jazyk český
a hrdinný i vroucí zpěv,
kde města ruch, kde poklid veský,
kde bohatýrská otcův krev?

Bůh požehnej ti, lide prostý,
tvá pole chraň i sad i ves,
vždyť tvými pouze letorosty
strom národa nám plody nes';
jen z tvojí mozolité dlaně
rost' pomník vědomí a práv —
buď šťasten, šťasten svrchovaně,
buď blažen na věky a zdráv!

O r á č.

(Idealisticky.)

Oře pole v kamenité stráni,
perly potu věnčí klenbu skrání.

Opírá se o bukové kleče,
k předu nutí pluh, jejž kravka vleče.

Suché kravce k předu nachýlena
pomocna je mladá ještě žena.

A když kravka vázne unavena,
milou řečí lichotí jí žena.

Na čele i na hřbetě ji hladí
a zas muži k oddechnutí radí. —

Nad oráčem v jarním slunce kmitu
skřivánek se vznáší do blankytu.

Na skal blízkých stěnách kvetou keře,
smělý ostříž klektá v lesa šeře.

Ale oráč kol se nerozhlíží,
pluh a pole napořád ho víží.

Dbá, by plaz mu nevjel na úskalí,
z brázd se štěrk a hrubý písek valí.

Se svým polem v boji žije stálém
a přec myslí: Tady též jsem králem.

Žij kdo chceš a jak chceš hor mých kolem,
já jsem vzrostʼ a zhynu se svým polem.

Vlastní jsem si vytvořil je rukou;
ej, když chci, i skály pod ní pukou.

Lesní prsť — a v močálu co skosí —
věrná žena k osvěži naň nosí.

Mám je rád, to skalní svoje pole;
jestiť z mozolů mé dlaně holé.

V jeho rýhy kapky znoje tekou,
jež mi s čela po tváři se vlekou.

Jeho brázdy mám, tož za to z lásky,
měj ono mé mozoly a vrásky.

Urval jsem je skalám, lesa chladu,
ono za to ubrání mne hladu.

Mám je rad, kdož o lepší se hlásí?
Já a ono sví jsme na vše časy.

O r á č.

(Realisticky.)

Spousty mlh se valí po okolí,
rolník oře dlaň svých hlinných polí.

V prostý pluh má kravku zapřaženu
a jí po bok svoji mladou ženu.

Žena z hloubky vzdychá, kravka supá,
oráč mračí tvář a nohou dupá.

Poledne; on od rána se moří,
pod kotníky do země se boří.

»Nohy, ruce,« vzdychá, »vše mě bolí,
líp než my se mají panské voly.

Ti se klidně nažerou a ztuční,
já a bída však jsme nerozlučni.

Vlhká země, ve spod ještě stydlá,
lepí se a nechce od krojidla.

Pluh i nohy váznou v ní jak v jílu,
pak že Pánbůh při našem je dílu.

Na krajadle jenom se to válí,
od kleče mě ruce zrovna pálí.

*

Ba, než zořu zem tu zatracenou,
strhám kravku snad i s chorou ženou.

Modlím se i kleji, kdož mne slyší,
zasiju-li, snědí půlku myši.

Z druhé polovice, dřív než klíčí,
holubi to nejlepší mi zničí.

Zeleň toho zbytku útlorodou
zlořečení zajíci mi shlodou.

Zrnko-li se někde zjeví v klasu,
snese na ně čert tu vrabčí chasu.

Koroptve též jdou sem z panských strání,
chytat je však úřady mi brání.

Desátý-li dílec sklidím maně,
prodám půl, bych zaplatit moh' daně;

Sotva dílek dvacátý mi zbude,
a tak musím živit všecko všude.

Myši, ptáky, zvěř a daní pány;
žít-li mohu, pro Kristovy rány?

A pak kněží přesvědčit mne chtěli,
že prý jsme už Messiáše měli.«

Výtka.

Vánku celováním probudil se den,
jemná píseň ptačí zněla z křovin vršků,
jak by mladý motýl, letší z kukle ven,
tknul se bílým křídlem zlatých slunce prršků.

Mimo sad jsem kráčel; štěp byl samý květ,
za klobouk jsem toužil ulomiti snítku,
v tom jsem z listů skrýše ptáka slyšel pět
toulavému pěvci mile zvučnou výtku:

»Co ti za kloboukem zdoba květů těch?
nežli dojdeš cíle, vítr ti je sroní,
raděj mému hnízdu k potěše je nech,
ať mi v snivá srdce útlých dětí voní.

Čím víc vůně vdechnou, tím víc písní zas
při budoucím jaře v ňadrech se jim vzruší;
vše se na tom světě doplňuje v čas,
všecko má svou dobu, srdce své i duši« —

V polích.

Jsem v polích; vůkol samá zář,
čas májový se vrší,
s hlav stromů, kudy jdu, mi v tvář
květ prší.

Už vydech' vůni, zvad' a spad'
a na koleji leží;
či z blankytného nebe snad
se sněží?

Mně cestou do vlasů se vplet'
a zdobí je a skrývá,
a nad hlavu mi skřivan vzlet'
a zpívá.

Jsem mlád; mé duše kalich zas
výš k oblakům se nese,
veň blaho skřivánčí ten hlas
mi třese.

A z lesů slyším — milo tak —
pět brávníka a kosa;
proč napadla mi v oči však
ta rosa?

Snad vzpomínkou, že květ, jejž rád
dřív snoubíval jsem s květem,
už nelze v milé ručky dát
mým dětem!

Tak s jara býti opuštěn,
sám na luhu i v poli —
a každý rok a každý den —
to bolí!

—✧—

5484 V polích.

Jarní otázky.

Hvozd omladnul, hloh přizdobil se květem,
luh v zářivý se oděl zlatohlav,
div krásy tajemný šel dálným světem
a písně zněly z šumných stromů hlav;
tu k jabloni jsem přišel v širém poli —
květ záhy strh' jí větrů bouřný chvat —
já ptal se jí: »Rci, srdce-li tě bolí,
že zbytky květů máš jen u svých pat?
viď, stýskáš si? . . .« A jabloň pověděla:
»Jsem šťastna přec, já vesnu svou už měla.«

A zamyšlen dál kráčím po úvoze,
kde jarním bleskem rozpoltěn stál buk,
hrom bujnou hlavu položil mu k noze,
leč posud žil, a drobných pěnkav zvuk
jak rosné kapky na vše padal kolem
a zpěvně oživoval starý kmen;
ty hnízdo měly na snětu teď holém,
leč než strom kles', už vyvedly se ven . . .
Zda jaro měl? — V tom větve zašuměly:
»Ó, šťasten byl, my s ním své jaro měly.«

A k růži v sadě touhy spěch mě lákal;
kde vonný květ? Ten tam byl jeho pel,
jen šedý koník po lupenech skákal,
prach setřásaje lesklých se křídel.

Ó žel, tak záhy krása opadala,
trs, bujný dřív, všech pozbyl něh a vnad;
dnes ještě linduška v něm klidně spala
a zítra za skrýš zvolí si jej had . . .
Toť jaro tvé! A slzíc růže děla:
»Jsem šťastnou přec, já vesnu svou už měla.«

A za lesy až ke vsi šel jsem hbitě,
bych u posledních zastavil se chat,
tam žebravé jsem v pláči našel dítě,
a divný stesk mi rázem v duši pad' . . .
Proč stýskáš si: »Ach, nožičky mě bolí,
a z domu poslali mě do všech míst,
co vidíte jich tady po okolí,
bych chleba žebrala; mám hlad, chci jíst . . .«
Ó, Bože můj! jak bojácně se chvěla —
ta ubohá, zda jaro své už měla?

Ó ne, ó ne! A bude-li as míti
zjev dítka útloučký svůj blaha čas,
v němž rosy klenotem se zdobí kvítí,
luh křovinou a rybník vlákny řas?
Zda někdy v jiné vesny době vroucí
keř ňader vyžene jí do poupat?
Zda jaro dá jí láska všemohoucí,
či bez těch čarných chvil má zhynout snad?
Zda vzdechne si: »Pryč, mračné stíny s čela,
ne chleba sic, leč jaro své jsem měla!« —

—◈—

S večera.

Rád s večera jdu mezi žity,
když chudobkami bují mez
a křepelice v brázdách skryty
v luh rozhazují »pět peněz«;
když traviny jsou šťavou syty,
a keře jako kytky svity,
a v zlaté zoře tone ves!

Zřím ptáka, jak se v javor skrývá,
a schoulen velký pod lupen
mdlým hlasem z polospánku zpívá,
co v srdci utkvělo ten den;
buk sosně tiše s Bohem kývá
a sova lupu žádostivá —
stín smrti — táhne z lesa ven!

Luh stišil se a niva stměla,
v mez dutou skryl se čmelů roj,
a hvozdu srna osamělá
blíž olšin svěží pije zdroj,
ač druhdy, když se pole bělá,
tak není bez strachu a smělá,
a sova opouští svou chvoj.

Skryt v rákos rybník sobě hoví,
v něm blankytových nebe desk,
vždy čarovný a stále nový
hvězd třepotných se kmitá lesk;
co sní ten rybník? kdož to poví?
co básník z něho k verši loví
jest povzdech sítí jen a stesk!

5486 S večera.

Hle, v jizbu rybákovu blýská
svým srpem nebes bledý lhář,
kde babička si vnoučkům stýská,
již rozrytou jí hladí tvář,
až skázkou síň se plní nízká
a jak světélka z třasaviska
plá z děckých očí plachá zář.

A ze zadu-li spánek v taji
jim ruce na mdlý tiskne zor
a dušičky v sen zapadají
jak sykořice v šumný bor,
tu myslím: nyní v rajském kraji
andílci na housle vám hrají
a děti mé jich množí sbor. —

Zázraky.

Ký zazrak kolem se to děje,
svět napořád se mění,
vše kvítím jest, co skřivan pěje,
a písněmi jest květů ševelení.

Skvost diamantů tvoří z rosy
paprslek slunce hravý,
hloub lesa zvučí píseň kosí,
a po skalách zdroj skáče povídavý.

Vábivě v rozvlněném setí
hrdličí druž se směje,
a perlou přizdobuje snětí
vrb řada žlutá řeky u peřeje.

Sbor rackův oblétá svá hnízda,
zpěv dívčí zvoní luhem,
pěnkava s oráčem si hvízdá,
a snědý oráč s lesknoucím se pluhem.

A pod rybníka hrází novou
tlum drobných dětí výská —
a na píšťalku rokytovou
jim do poskoku starý tulák píská!

Madonna campestris.

Stojí za vsí na pahorku
Boží matka v poli,
v lipách stojí, leč ty lípy
suchy jsou a holy.
Hle, světice tvář, jak smědá!
vedrem hlava puká,
stranou trčí nalomena
bez prstů už ruka.

Možno-li Ti požehnati,
svatá Matko Páně,
naše luhy, naše pole,
naše holé stráně?
vždyť smědému Tvému líci
nepřáli ni stínu
ve kvetoucím, libodechém
lípy baldachýnu!

Skřivánků jen vzlétajících
utěšené sbory
vedou s tebou místo lidí
zpěvné rozhovory;
a když mladé vyvádějí
v slunka teplé záři,
útrpně Ti s hlavy hledí
do vysmahlých tváří.

Ach, čím může lid ten chudý
Tobě, máti, vděčit?
nelzeť ani, ubohému,
vlastní rány léčit;
zpěvem-li? ach, Bože milý,
kterak může pěti,
když u krbu vyhaslého
hladem pláčou děti?

Jak by hladem neplakaly?
vždyť, co zmohou dlaně
v tuhé práci, z toho čtvrtkou
platí otec daně,
čtvrtkou chatu opravuje,
čtvrtkou splácí židu,
a co zbude, sotva stačí
konejšiti bídu.

Proto, Matko, nemohl Ti
opravit, co schází,
ať mrak deštěm bičuje Tě,
ať sníh v klín Ti hází;
nelze, věru, bída s nouzí
po kraji se plouží;
odpusť, pro Bůh, ta-li vina
trápí Tě a souží.

Nehněvej se, svatá matko,
na ty horské děti,
ale žehnej milostivě
přec to jejich setí;
dobře-li se letos zrodí,
k úpravě Tvých lící
uspoří Ti od své čtvrti
aspoň polovici.

Vsadí lipky při jeseni,
jak už dřív být mělo,
aby znova neožehlo
Tvoje svaté čelo;
aby hojné stromů listí
sahalo až k tváři,
a ty větve ukryly Tě
před slunečnou září.

Orumění ret Tvůj zbledlý,
přizdobí Ti skráni,
přilepí tři žehnající
prsty zase k dlani;
nasype Ti vůkol zrní
z pšenice zas nové,
aby mohli z něho zobat
mladí skřivánkové.

Položí Ti blažen k nohám
polní po únavě
vínek z charp a z bílých růží,
korunku dá hlavě;
hrát Ti bude na píšťalky
z vrbového proutí,
ale nyní, svatá Matko,
rač mu prominouti.

—◈—

Po dešti.

Je po dešti a zperlena je niva
a zdobou křišťálnou se pyšní luh,
hle, duhu, pás svůj, opjala si Živa,
již zulíbati touží jara bůh. —

Ó, jaký ruch a ševel kolem všude,
les zpěvných ptáků — myšlenek — je pln,
co v zem je hozeno, zas klíčit bude
a promění se v moře zlatých vln.

A v moři tom se drobnou perlou stane
ves lidu ubohého dumný stesk,
jenž netušeně v černé brázdy kane,
až zazní ptačím zpěvem s nebe desk.

Pak zkvete krása na poli i stráni
a slunce uhostí se na ladech,
a pohádkou zas bude umírání
a zvučnou písní těžký prsou vzdech.

U kříže.

Zas kvetou žita na polích
i lípy plnolisté,
zas lid Tě ovil růžemi,
Ty umučený Kriste;
zas v koruně Tvé trnové
pták uhostil své děti
a brzy jejich chvalozpěv
Ti s kříže bude zněti.

Však žel, až růže uvadnou
a mraky postrou nebe,
a v jihu znikne zpěvný pták,
kdo vzpomene si Tebe?
Ty vše to víš a proto snad
Tvé skráně žalem klesly:
lid zapomíná napořád,
kdo ondy kříž proň nesli.

On vidí spásné bohy teď
jen v rození a mření,
a v jara květném usmání,
a v zemi bouřném vření,
jen v darech, polí, sadů, řek
a v žití hmotě jisté,
a láska prchla, žel, ó žel,
můj umučený Kriste!

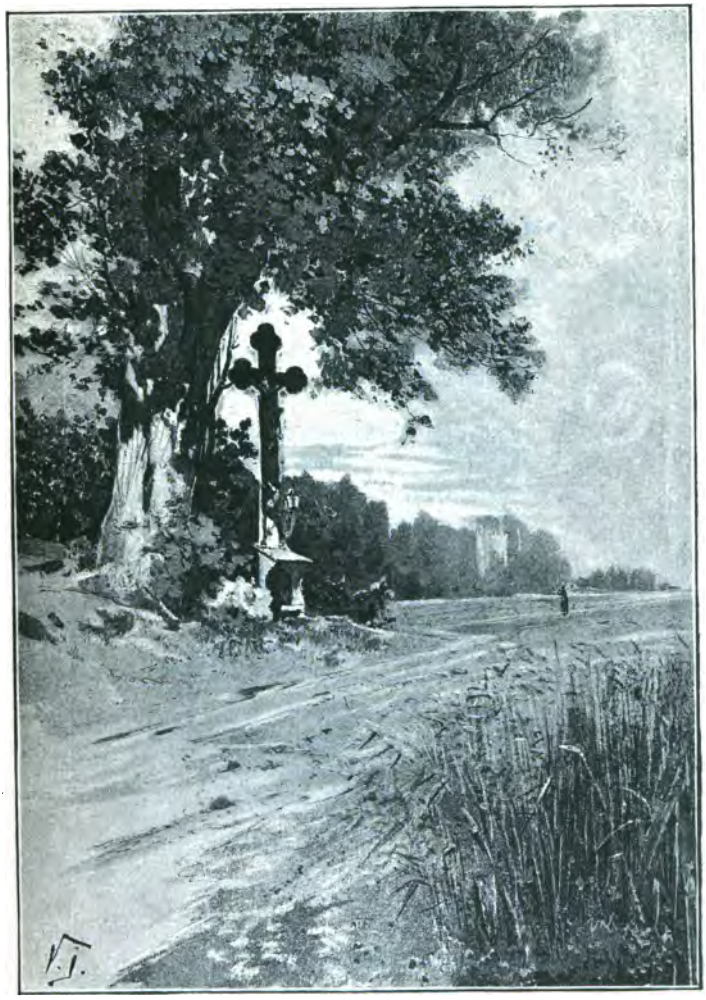

U kříže.

Na bojišti lipanském.

Zhléď v zoři lipanské jsem nivy,
kde v bitvě Čecha zhubil Čech,
mých steskú zdroje náhle živy
v žal srdce nutily a vzdech.

Zřel sytě prosáklou jsem půdu,
již sotva ostrý kroják zmoh',
a za pluhem šel štíhlých údů
jak v polosnění selský hoch.

I shybl se, vzal hroudu z pole
a svalnatou ji rukou stisk',
já viděl jsem, jak v rýhy dole
z ní pramen rudé vláhy trysk'.

Snad krev; vždyť Češi spali v prsti,
jimž rovnost sestrou byla všem;
či není všude, každou hrstí
vlast česká světcův ostatkem?

Po slunce západu.

Za temný spadlo slunce bor,
ku břehu připoután je vor,
srn z lesa na luh krátí;
ztich' sojek křik i kosů hvizd,
jen z dálky ozývá se z hnízd
mdlé zapísknutí ptačí.

Vše dříme: mlha v klíně hor
a v lidské duši hněv a spor,
jen z dálky noc se mračí,
a kdo jde kolem svatých míst,
a hrob zří, chví se jako list
a na hruď ruku tlačí.

V odpočinku.

V zlém úpalu jsem došel kraje,
kde v jedlí plášť se choulil chlum
a ve hlubokých lesů taje
mne ručejový lákal šum;
jak milo, volno kolem všade,
klid přede mnou i za mnou klid,
jen podál ze březiny mladé
lkal pták, snad ostříž druž mu chyť.

Zde v kyprém uhostiv se mechu
pod hlavu ruku jsem si dal,
a ve kvetoucí právě lechu
zrak badavě se zadíval;
hle v kalíšku, jak v rakvi dítě,
byl mrtvý motýl, outlý druh,
snad skryl se tu, kdy na úsvitě
déšť bičoval mu rodný luh.

A zamyšlen jsem sklopil zraky:
co život lidstva — život můj?
Proč u přírodě ruch ten všaký?
V tom pohnula se stromu chvůj
a s jeho větve v tuže dobu
pták slétnul k leše v nízký vřes,
v ráz motýlka chyť hrotem zobu
a mladým do hnízda ho nes'!

Já vzchopil jsem se, zvěděv dosti,
proč lidstvo vše, proč já zde jsem:
člen kdyby chyběl u věčnosti,
zda bude řetěz řetězem? —
Kéž tolik jen jsem svému lidu,
co motýl, jejž nes' v hnízdo pták,
a v srdce ruchu, v lesa klidu
ret chvěl se mi a vlhnul zrak.

Na stinadlech.

Polmi vede smutná cesta
na stinadla podál města,
přes dva věky spí tam v klidu
popravený vůdce lidu.

Bez rakve spí v půdě prosté,
dub na jeho hrobu roste
mocné hrudi, silných paží,
bohatýrskou je mu stráží.

Hrdě, pyšně hlavu nese,
nekloní se, nehýbe se,
leč když vítr těká plání,
lká a vzdychá bez ustání.

Tisícerých listů retem
s odpraveným mluví kmetem:
»Líp-li ti než ondy bylo?
U nás nic se nezměnilo!

Stále ještě jsme ti staří,
již se rvou a již se sváří,
kéž raději v krátké době,
starý druhu, lehnu k tobě!«

Pan učitel.

Kraj tonul u večerní záři
a usmíval se, trpce však,
jak člověk, jemuž kvapem stáří
a strádáním už hasne zrak,
u cesty topole se chvěly
a ostrých větrů hbitý van
rval listy, které ještě měly,
a metal jimi do všech stran.

Den náhle krátil se a stmíval,
já rychle kráčel mimo ves,
kde druhdy návštěvou jsem býval,
ač veselejším nežli dnes;
tu pojednou jsem v chůzi stanul,
mně zdálo se, že pláč a sten
proud větrů do ňader mi svanul,
i poslouchal jsem zamyšlen.

To z otevřených oken školy
hrou na housle svůj mírnil žel
a stáří svizele a boly
vsi starička pan učitel,
ty žaly utkvěly mi v nitru,
a když jsem doma v lože leh',
noc celou od večera k jitru
ryl srdce mi ten houslí vzdech.

Té písně dlouhé odříkání,
již žertem pro druhy jsem měl,
teď při podzimních větrů lkání
jsem po půl věku rozuměl;
kmet s houslemi je dávno v hrobě,
šel odpočnout si, a snad rád,
leč jdu-li mimo v pozdní době,
vždy myslím, že jej slyším hrát.

V lomu.

Bych nový křišťál přines' domů,
svých papírů jsem složil směs
a procházkou jsem kráčel k lomu,
jejž v ňadrech skrýval temný les.

Jak smutno bylo v skal těch lůně,
jak chmurný pracovníkův zjev;
stěn vlhkost, štěrk i voda tůně,
vše bylo zbarveno jak krev.

Zde poledním jsa dařen klidem
jed' dělník chléb svůj po práci,
mně zdálo se, že nad tím lidem
i skála srdcem krvácí.

U ptačího hnízda.

Jdu, nevím kam mě oči nesou,
jdu luhem ku potoku,
pod nohou květy se mi třesou
a toten sahá skoro k boku;
už nešel jsem tou cestou kolik roků.

Ku šípkovému kráčím keři,
ten nebýval zde prve;
hle, v kyprých listů hojné šeři
jsou růže jako z krve,
a pták svil hnízdo dole u ostrve.

Mládě v hnízdě tiskla k sobě hlavy —
že k šípku spěchám, zhlédla —
a v křik se dala usedavý;
máť na kraj hnízda sedla
a ku ochraně perutě své zvedla.

Však, když jsem v listí pološeru
zřel na ni, tichla v spěchu,
a pipla jen: »Ten nevezme vás věru
svým dětem pro potěchu,
vždyť zpívá též a z našeho je cechu!«

— ❖ —

Hromádkář.

Štěrk u hromádky na rozcestí
jsem starce ondy tlouci zřel,
krev zaschlou na tuhé měl pěsti
a znoj na smědé tváři vřel.

Leč chromy obě nohy byly,
a sdílně tázal jsem se: »Nuž,
proč, pro Bůh, stařečku můj milý,
té práce nenecháte už?«

»Ej, pane, sil mi zbývá dosti,
mámť sedmdesát teprv let!
nač žíti z jiných útrpnosti
a nechat ruce zahálet?

Mám kořistí být chabé nudy,
když sval můj balvan rozpere?
jeť u nás práce ještě všudy,
jen ať si každý vybere!«

U hřbitovní lípy.

U lípy na hřbitově
na vyvýšeném rově
jsem cestou znaven sed',
a nade mnou kryt snětí
pro vzaté z hnízda děti
zle zpěvný pták si ved'.

Ó pěvče, hleď, mne baví
tvůj nářek usedavý
a množí ňader cit;
duch jásá — truchlí — pláče,
ach, přál bych si, mé ptáče,
jak ty vše, vyslovit.

Plač — pěj, jsem egoista
a nehnu se ti s místa,
tvůj pokud nářek zní,
a pokud nevyzpívá
ta duše tvoje snivá
své žaly poslední.

Co v srdce hrot ti vráží,
to těší mne a blaží —
ač teskně při tom sním —
a vše, co tebe tísní,
jest pro mne krásnou písní;
ó, jak ti závidím! —

U hřbitovní lípy.

Tak v celém světě bývá;
jeť šťastným jmín, kdo zpívá,
leč to, čím vzplanul cit,
co v srdci v popel lehlo,
co slzu v rubín zžehlo,
kdo to můž' ocenit?

Polední klid.

Je ticho polední a v dumách stojí les,
v květ zvonku modravý mdlým křídlem motýl kles',
drozd klidnou perutí pad' buků do korun
a vážka skryta je v svůj leknínový člun.

Pod houby kloboukem plž zarudlý si leh',
a čmelák v podkop svůj, by žár ho neožeh';
i slunce paprsek, jenž v lesní padá síně,
mdlou duhou jeví se ve stromu pavučině.

To čárný onen čas, kdy vzdech na rudých rtech
bůh lesů hlavu svou na kyprý klade mech,
kdy z květů dřímavých a z kyprých buků snětí
lze pěvci tisíce krás různých odnášeti.

Té chvíle z tajemných a kyprých lesa cest
mu v ústret vychází, jej těšíc, písně zvěst;
chceš spatřiti ji též? Ó, vejdi v její tůně,
tam dá ti míru čiš a útěchy a vůně!

Na polích bělohorských.

Sen zanesl mě k Bílé hoře
na mlhovitých perutích,
i viděl jsem, jak rolník oře
v prsť černou množství brázd a ryh.

A v brázd a ryh těch hlubokosti,
jak ostrý pluh je vyoral,
zřel mečem raněné jsem kosti,
a lebku do ruky jsem vzal.

»Čí bylas před dávnými časy,«
jak Hamlet rozechvěn jsem děl,
»zda, kdo tě v žití nosil, asi
meč za věc svatou povznášel?

Či patřila jsi komu z lidu,
již přišli těžit z hroznych dnův,
a slzy množily a bídu,
a vraždili? Proč mlčíš? Mluv!«

Však nehlesla, leč mně se zdálo,
jak dutinou jí vítr spěl,
že mrtvé oko náhle vzplálo,
a z úst jakoby povzdech zněl:

»Nic nevím, nech mne v brázdách tlíti;
zkad vzals mne, uložit mne spěš,
chci klidu sobě dotoužiti,
jak každý tvor a ty snad též.

Mé oči, okénka jsou lodi,
z nichž na utichlý bouře ruch,
jež lvice zhouby v moři rodí,
zří plavcův skonejšený duch.

Vše trpké žití pobloudění
je odpykáno tisíckrát,
však u vás posud klidu není,
či budete se věčně rvát?«

Já zachvěl se, má ruka vadla,
kýs podivný mne pojal strach,
a lebka na kamení padla
a v šedý rozpadla se prach.

Jat v duši procitnul jsem v šeru;
kraj zastírala spousta mlh,
v tvář vál mi vítr od severu,
a vlažnou rosou zrak mi vlh'.

U zbraní předků.

Proč pohledem na vás zrak se vlaží,
proč mně jako kdyby v prs mne bod,
zbraně otcův, již — vás v silné paži —
za svá práva válčili, svůj rod,
a již, nechať v haleny se kryli,
v desky slávy na věky se vryli.

Jak mně teskno, vidím-li ty cepy
a ty hroty palcátových hlav,
jimiž vůdce vyučil vás slepý
dorážeti na zlícený dav,
když jak příboj rozkypělých moří
k srdci vlasti mířil od pohoří.

Jak mně žalno, chabnoucí že paže
marně zvedá ocelitý hrot,
vnikší ondy v hruď cizácké stráže,
až odvážný křižák na vždy zkrot';
jak se stydím, tvář jak chví se bledá,
mdlá když ruka sudlice ty zvedá.

Snad ten palcát zvedneš aspoň, nuže!
plano všecko, rozmazlenče, hleď,
sotva ruka oblapiti může
svalnatého dřeva rukojeť;
chceš jej třímat? Neokoušej znova,
mníš, že to jest hůlka švihákova?

Tak pozvedni aspoň odhodlaně
slavných otcův okovaný štít!
K čemu tužíš ramena i dlaně,
jak bys chtěl pak, ubožáku, tít
do sveřepé nájezdníkův chasy?
Ach kterak se zjinačily časy!

Tedy přílbu? o jak hlavu tlačí,
ve tvář padá, zastiňuje zrak!
Dnes jí česká lebka nepostačí,
a s tím mocným platvím rovněž tak;
hruď, v níž srdce mrazivě se třese,
otcův pukléře už neunese!

Marno všecko! Tam, kde ohně není
v mysli, v srdci — tam, kde schází vzlet,
muž kde mluví jako dítě v snění,
nad čin lví kde ceněn drobný tret,
myšlenky kde za chlebem jen chodí,
tam se předkův síla neobrodí.

Ani tam, kde družné lásky není,
kde nehoří oko ani krev,
hruď kde stydne, srdce mře, duch lení,
kde jen při číši se ozve zpěv,
místo jisker slzy z očí kanou,
tam jsou zbraně otcův bajkou planou.

Zahanben vnuk dávných bohatýrů
šoulavou se nohou krade zpět;
běda, běda! pohřbívat i víru
ve svá práva, ó těch děsných běd!
Proč ho aspoň pádem k chabé skráni
od hanby cep otcův nezachrání?

Proč mu náhle s železného hřebu
v prsa nevrazí se jejich meč,
štít proč nezvoní mu ku pohřebu,
než jej cizí dravosť chytne v leč,
pohrobit proč nedá se radš maní
slavných otcův rezovatou zbraní?

Však by lépe bylo mnohem, věru,
nežli bloudit jako chorý v snách,
podle křivdu líbat, zrady dceru,
na jíž líce úskok roušku stáh',
aby nikdo nezřel rysy vlčí . . .
Píseň varuje, když právo mlčí.

U v o d y.

Den do červánku hlavu shýbal,
pták v hnízdo slétal unaven,
kraj spal, sen blažený jej líbal,
já v dumách hleděl z okna ven,
do vody rozčeřených pěn.

Roj vzpomínek se vznášel v hlavě,
tu ryby zjev se v proudu mih'
a k muškám, letším kolotavě
na síťkovaných perutích,
svou loupeživou hlavu zdvih'.

Tlum celý zmizel z čista jasna,
já čekal, přijde-li, leč ten,
ač vábila jej chvíle krásná,
už nepřišel: byl rozprášen!
Já zahrabal jsem se v nový sen.

Ty mušky veselé a zdobné,
dím, k srdci ukláněje leb,
to naše radosti jsou drobné,
a dravé ryby zjev a škleb,
to denní chléb!

Břízy na pasece.

Na pasece stojí břízy
plny svěžesti a mízy,
bílých těl a zlatých vlasů,
v podiv nesou svoji krásu.

V kmen ten jeden bělokorý
ryl kdys jonák, láskou chorý,
srdce dvě a dvoje jméno —
slito vše a zahojeno.

Pod břízami květy hledá
o berličkách žena šedá,
šedější než kůra stromu —
k čemu hledá je a komu?

Pod obrázek položí je
milého, jejž hrob už kryje.
Co jí v srdce vyryl osud,
zahojeno není posud.

5487 Břízy na pasece.

V mechu.

Sedím v mechu ponořený v snech;
líce rumění mi jara dech,
po papíru paprslek mi těká,
nechávaje mile rozehřátou
na popěvku drobném stopu zlatou:
krásy báj jde lesem, srdce čeká.

Ach to jaro, nebe závdavek
z bezu, jasmínu a fialek,
proč mé srdce stálým daří vzletem,
se zpěvným by ptákem v dál i v blízku
prohlíželo chudou českou vísku,
živořící v jarmu třistaletém?

Chudobno, leč všecko milo kol:
krov má jiřičky už, květy stvol,
na věži čáp pilně hnízdo splítá;
při návrší snoubícím se s luhem,
rolník půdu kypří otců pluhem:
otka v slunci blýská se, plaz kmitá.

Dětsky v ruce tleská potok niv,
ptačí popěvek zní s vršků jiv,
a ta stará jabloň, domku blíže,
rozsochaté větve k zemi shýbá,
div že ňader země nepolíbá:
ukláníť ji plných poupat tíže.

Ze všad v hruď mi vane sladký dech:
z niv i z písní dívčích na ústech,
z hlaholného skřiváčího žasu;
rosu květ, zář rosa k sobě láká,
a báň věže, domkův okna všaká —
i má duše, vše jest plno jasu.

Česká vísko, požehnána buď,
poslala jsi krásu pěvci v hruď,
pohled na tě každý v sen se vzmáhá;
sny ve starém srdci klidně, v taji,
v písní poupata se nalévají,
v shaslých očích teplá stkví se vláha.

Na zvonici.

V pohorské vesničky jsem vešel chrám
a na věž vystoup' jsem, jak činívám,
bych z klenby oken potěšil se krajem;
chci zhlednouti, jak vůkol vše se daří,
a stavby věk a zvučných zvonů stáří,
jichž hlásným zvukem zvolna k hrobu zrajem.

Vše pusto, žel! a z hluboka jsem vzdech',
když zpuchřelých jsem kráčel po schodech;
lid prostý děl, že na zvonici straší;
snad starce zvoníka, když den se kloní,
stesk žití bludný v těch se místech honí,
či kavky snad a rorejsové plaší.

Na staré věži zvonů tré jsem zhled';
jak otec se synem a s vnukem děd,
blíž sebe klidně upoutány stály,
i zdálo se, že v podzimkovém vzduchu
pláč jejich tichý zaznívá mi v uchu
a mře a hyne, tlumen šírou dálí.

Leč děd už nezněl; ňádrem puklý byl,
pták v hůře k srdci hnízdo přilepil
a z něho zkázku štěbotal mi svíží:
»Ty diviš se? Zde časy trávím drahné,
hoch rukou na mláďata nedosáhne
a starý kostelník jim neublíží.

Hlas toho zvonu — viď, to divný zjev —
již dávno přešel v rodu mého zpěv,
sem v páru jdem a sbory nazpět vedem,
a při svém jarním po krajině letu
vše po krůpějích roznášíme světu,
co zvon kdys prozpěvoval v čase šedém.

Kéž s tvojí písní někdy také tak!
Ať květ ji aspoň pěje, ne-li pták,
to přál bych ti, můj zadumaný druhu!« —
Já z hloubky vzdechl jsem a vzdech ten v chladu
slil v kapky se — byl' čas už listopadu —
a rosou byly hřbitovnímu luhu.

Chudá ves.

Ve vsi ticho jako v hrobě,
i ten topol v dumy kles';
přemýšlí snad o chudobě,
o své bídě stará ves?

Bez kouře jsou její krby,
bez holubů hřeben střech,
bez trav pastvin skalné hrby,
bez rokytí říčky břeh.

Bez písní jsou dívčí ústa,
bez pohádek nízká síň,
sad i pole všecka pusta,
a těch dětí stále míň.

Přišel na tě, vísko česká,
divný podzim, divný sen,
snad ti ani nezatleská
jarní bystřeň v »dobrý den!«

Nemáš plodů, nemáš setí,
z dvorků slunná prchla zář,
ba i vrabec vyhne se ti,
nížin hojný proletář.

Chudá ves.

Což by činil na tvém trní?
nejsmutnější v kraji z lad
poskytne mu více zrní,
zde by nouzi měl a hlad.

Vísko, vísko, nešťastnice,
nepomůže ani Bůh,
pokud šavle platí více
nežli kosa, cep a pluh!

Kvetoucí pohádka.

K prameni pospíchá — sotva se šerá —
starého myslivce mladistvá dcera,
od paty do hlavy, jako když kvete,
zřeli jste krásnější kytici, rcete?

Zpívá si; plní si k vodě když klekne
tekoucím křišťálem vědérce pěkné,
ale když vysluní čarovné oči,
všem, kdo ji zahlédnou, hlava se točí.

Ret-li se usměje, písní-li zvučí,
hned šípek na stráni radostí pučí,
a když si na cestě vesele výskne,
buk ruku svalnatou na ňadra tiskne.

Obkvétá děvice od hlavy k pasu:
svlačcové úponky v hedbávném vlasu,
u boku podléšky zvonkům se druží,
a k srdci přivita kytka je z růží.

Horského myslivce dceruška hbitá
v duše mé vzpomínkách stále se kmitá,
nechť oči kalí se, vlas řidne svislý,
posud mi pohádkou rozkvétá v mysli.

Štěbotaly vlaštovice.

Štěbotaly vlaštovice:
»Poleť s námi v jižní kraje!«
»Nelze více,
posestřice;
měl' jsem už svou dobu máje
a své růže do kytice!«

Pěli drozdi: »S četou naší
měj se k letu, ruče, chutě!«
»Milí braši,
jak jste plaši,
mne však střelil osud krutě
do srdce a smrt už straší!«

Táhla labuť: »Už se vzmuži,
v ráj mě vede touha snivá!«
»Milá druži,
kdož mne ztuží?
tvář se vraští, zrak se stmívá,
a má hruď se stále úží!«

Zapěl v poli skřivan sivý:
»Tedy se mnou, starý druhu,
v modré nivy;
spatříš divy:
kvězdný týn a zlatou duhu,
k čemu svět ten nedůtklivý?«

»Ano, s tebou, druhu s polí,
ne-li já, duch vzletni ptákem,
co jen koli
duši bolí,
tiše přejde pod oblakem
v píseň se slunečným zrakem!«

Na troskách.

V trosky hradu slunce svítí,
hradní příkop pln je kvítí,
přec za klobouk z kvítí všeho
nechci ani jediného.

Napojilť se květ ten zmladlý
krví otců, již zde padli,
slzou matek, dětí, vnuků,
toho kvítí nechci v ruku.

Kvěťte, květy, jarní dobou,
nechci vás mít ňader zdobou,
a ty nešlap, noho smělá,
prsti, v níž spí otcův těla.

Za to v trosku onu klatou
holí svojí sukovatou,
jako předci v boje zmatku,
zabuším si na památku.

Rozpadni se, zbytku tvrzi,
sval se dolů hezky brzy,
a vy, chudí dole, tiše
stavte z hradu svoje chýše.

—◈—

5483 Na troskách.

Na pohřbu dítěte.

Kostelík na vršku stojí,
k němu se hřbitůvek pojí.

Zde lidu poupátko mladé
hrobník v prsť provlhlou klade.

Kněz říká modlitbu zticha,
matička pláče a vzdychá.

Tatíček utírá zraky;
rádi by zemřeli taky.

Málo kdo žal jejich tuší,
já však, já vím, jak jim v duši.

U ďáblovy strouhy

na Vltavě.

Noc se blíží, údolí se těsná,
valem rostou spoustné vody hluky,
skály ztrnou, podál úboč lesná
žalně vzdychá úzkostnými zvuky.

Nad roklí se mračno k mračnu plaví,
vzteklé vlny hřívy sobě rují,
stěně, jež se v rejdiště jim staví,
v žulovitou hruď se zakusují.

Smutná místa u Ďáblovy strouhy,
jak to víří, lítí se a stená,
skutečnost-li, nebo sen je pouhý?
hoj, jak řve ta bouře rozvzteklená!

Jak tu smutno. Uklání se hlava,
snivým čelem mračné táhnou zvěsti —
hle, blesk zbarvil rokli jasným nachem,
až dub skálu objal v strachu plachém.

Na hor strmých rozložité plece
neobdobné mračno zvolna sedá,
či snad Satan v zmetešené řece
základy svých dávných hrází hledá?

Snad že posud na pleci té stěny
ve kosmaté hlavě pomstu sbírá,
a svou peruť plnou vroucí pěny
po skalnatých březích rozestírá.

Snad že posud na rozval těch hrází
v rozkaceném řádění a křeku
s horských temen skály dolů hází,
aby jimi zatarasil řeku.

Snad že posud, když se půlnoc vzruší,
druhy volá z oné strže kleté,
dračím křídlem zlícen do skal buší
a z jich boků hrady dolů mete.

Mete marně. Jako liška kvílí,
lidský duch mu v leb i ňadra seče,
klesá, padá . . . Tepnou české síly
nová svěžest rodné zemi teče.

Návrat.

Duma podzimní.

Jeseně půlnoc měsíčná,
v nebe jak nasel by hvězd,
do dálky zírám; na cestách
jakých to lidiček sjezd?

Podivné jejich vzezření,
přerůzný, pestrý jich kroj,
jedni ve zlatých kočárech,
druzí se vznáší jak roj.

Králové lící vrásčitých,
královny líbezných vnad,
starcové, babky o berlích,
hudci a tuláci z lad.

Děvčátka v řízách bělostných,
v hedbáví paniců směs
na velkých jede motýlech;
jaký to mumraj a ples?

Spěchají z háje úvalem;
měsíce hebounká zář
metá jim stříbro na cestu,
svítí jim na šat i tvář.

Na skráních září kadeře,
na čele vznešený klid;
kam se to všecko ubírá?
odkud as drobný ten lid?

Tiše již, tuším zázraky,
tajemně v nitru jsem jat:
to se nám vrací pohádky
do teplých vesnických chat.

Dobrou noc.

Na západě zrudnul nebesklon,
k boku lesa stulila se víska,
sivá mlha stoupá z třasaviska,
táhlým hlasem s věže zpívá zvon:
Dobrou noc, dobrou noc!
pro poletné krajem ptáče,
pro setí i pro oráče,
těm pak, kterým srdce pláče,
vyjdi Pánbůh na pomoc
Dobrou noc!

Klidno všecko: údolí i vrch,
hnízda mlčí, ztichla oulů česla,
jenom na trávu, jež vedrem klesla,
šumně potok hrsť svých perel vrh'.—
Dobrou noc, dobrou noc!
pro unylé vaše hlavy,
pro motýlů bílé davy;
všem, kdo zlým se žitím naví,
vyjdi Pánbůh na pomoc!
Dobrou noc!

Černým křídlem tma postýlá zem,
sotva dýše, slova nehovoří;
z mraků hvězda, z ňader zpěv se noří,
a vzdech snivý zprahlým chvěje rtem:
Dobrou noc, dobrou noc!
všem těm žalům v ňader knize —
nechať v písně zlaté říze —
každé strasti, každé tíze,
vyjde Pánbůh na pomoc!
Dobrou noc!

Studánka v zimě.

Jak perla zdobou ne panenské hrudi
pod listem kytice, zde v křoví spíš,
proud slunce marně k životu tě budí,
jest ztuhlá krůpějí tvých lesklá říš;
jich barvy, vzniklé jara slunným vděkem,
vše vybledly; tvůj zdroj dřív ptactva lékem,
jest mrtev, tich'; rci, kdy se probudíš?

Jak bohatýr, jenž lesklý krunýř z kovu
rád odkládá, když z boje přišel zpět,
tak ztrhni vzruch tvůj ledného tíž krovu
a zvlaži vřes a kapradí a květ,
jež ztrnule se kolem tebe řadí,
vždyť plachý srn už chodí k tobě kradí
chtě svěžest pít a tvář svou uvidět.

Ó pozvol už a v ňader něžném zdmutí
jak křišťál zase buď tvých ňader ruch,
vzplaň novou krásou v jara obejmutí,
jež v klín ti vrhlo snubní zlatý kruh,
by pták, ta tvorstva okřídlená sloka,
nes' ňader jásot nebes do hluboka
a zpěvem tlumil stenající pluh.

Horská chýš.

Podél strání luk a lesů
drobné chýšky, samé kráče,
střechy — mech jen, a jak stébla
jsou ty sloupky u pavlače.

Vichor rejdiště zde zvolil,
často v boky chatu stíská,
vábí, nutí do poskoku,
skáče, zpívá si a píská.

Metelice zkřehlou rukou
v týl jim spousty sněhu vrhá
a jak příkrov chudé rakve
nízkou střechu dolů trhá.

I ty družné lípy v čele
okna jako dlaně sloní,
klepou na ně zvadlým prstem —
ledem o led — že to zvoní.

Měsíčno! Já kolem srubů
v Pošumavském jedu kraji.
Zda ti lidští syslíkové
také někdy jaro mají? . . .

Dolů s korby! Stanu chvíli . . .
»Zůstaň, hochu, při otěži!«
Noha zvolna přikrádá se,
všetečnosť však skokem běží.

Nízkou síň zřím, sklípek pouhý,
ve stojánku dračka plane,
plamen skáče, jiskří, hasne,
jak kdy vítr pozavane.

V koutku lože; na něm k prsu
dítko tiskne matky ruka,
děd siváček na kolenou
buclatého houpe kluka.

Babička čte v staré bibli,
rty zvadlými sotva hýbá,
a když stane, usmívavě
rusovlasou vnučku líbá.

Mladý šuhaj do trnovky
umělé si řeže zdoby,
otec, statný dřevorubec,
štípe loučí do zásoby.

Dívky předou; z rudých rtíků
tisícerá zvěst jim raší:
kam zalétá plivník zlatý,
a kde hýkal chodce straší.

Za přeslicí šohaj kradmo
přástevnicí vrkoč hladí,
v oko zírá, v ucho šepce —
věru, ti se mají rádi.

Ona hlavu naklonila,
strhla nit a k chlapci shlíží,
směje se a bez výčitek
bílé ruce konce víží.

5481 Horská chýš.

Milý Bože! také chvíle
nedali by za vše světy;
ejhle, v srdcích dobrých lidí,
prostřed zimy jaké květy!

Podivnější, čarovnější
nežli ty zde na okénku;
jasno v chatě, milo, krásno,
sotva věřit v mrazném venku!

Nevím, žárem-li či touhou
zaplanulo moje líce —
jaká divná v horské chýši
jarních květů chumelice!

Tichý život, skrovný život,
kéž jsem také mezi svými;
ach, jak to v mém srdci pučí
v českých horách prostřed zimy!

Vrány.

Je smutno v horách zimní doby
a není cest a není drah,
a jako velké, bílé hroby
jsou nízké střechy na chatách.

Jak vymřelé jsou všecky strany,
a stále zamračen je den,
a z pláně tíhnou lačné vrány
v les za srnem, jenž postřelen.

On zrádně raněn oči klopě
mře někde v houští temných dřev,
vran mladší třebou v sněhu stopě
a starší v boku stydlou krev.

Smrt horalova druhdy stejna
je se srnčí: kol sníh a led,
a nad ním krvelačná hejna
těch starých i těch mladých běd.

Jihočeské krajinky.

I.

Bouře v Pošumaví.

Vůkol dusno, mlha výš se zdvihá,
jih se temní, k mraku spěchá mrak,
blýskavice k nebesklonu sbíhá,
Perun vyvaluje žhavý zrak.

K ňadrům kmene zpěvný pták se kryje,
liška plaše pádí do doupat,
ve vsi kohout kokrhá, pes vyje
skrčen v boudě u zavřených vrat.

Větrů vanem jako v strachu pouští
bílé květy s větvic černý trn,
přidušeným hlasem stená v houští
lidmi na smrť utýraný srn.

Sítí šumí, víc vždy každou sněti
chví se, kloní, zmítá dálný les;
bouř jak matka neposlušné děti
metlou deště bije stromů směs.

II.

Po bouři.

Bouře přešla, pole vsákla vodu,
slunce vypilo ji z cesty rýh,
skřivan roven zvučícímu bodu
lidským zrakům zniká v oblacích.

Šípku pupen zrudlý zvolna puká,
žlutou travkou odívá se souš,
drozd si hvízdá, žežhulice kuká,
stébla k hnízdu snáší chocholouš.

Hrdlička si černou stuhu bere
kolem krku, milánovi vhod,
a své bílé náprsenky pere
četa jiřic pěnou jarních vod.

Nivy zpěvem oživly a sady,
pluhu výskot slyšet se všech stran,
v brázdě vyhřívá se zajíc mladý,
nad hlavou mu krouží hejno vran.

III.

Rašeliniště.

Na močále jako kvočna zlatá
sedí slunce, tíhnouc spousty mlh,
poblíž v olších stojí babka chata,
slamný klobouk výparem jí zvlh'.

Mimo bezedná se vine cesta,
samá kaluž, samý rudý mok,
samé svaly zahnědlého těsta;
noha tone, zapadá co krok.

Zibu pln, div že mu boky stačí,
vázne povoz v hlubých kolejích.
kůň se vzpírá, vozka v lišně tlačí,
čela obou sdílně líbá jih.

Nad nimi se vznáší a zas sedá
zúpějících racků sivý tlum;
vše by viděl, holou hlavu zvedá
klečí nuzně ošacený chlum.

5482 Rašeliniště.

IV.

Chatrč u řeky.

Malá chatrč blíže řeky,
na samotu prchla z lidu,
sní a dřímá po dva věky,
stejna v ruchu, stejna v klidu.

Přitulena k boku chlívce,
dvé okének v smědém líci,
sedí na své podezdívce
jako babka na lavici.

Sedí tiše jako pěna,
přimknuty jsou kalné oči,
padá střecha, padá stěna,
poval pln je červotoči.

Je tak vetchá, je tak charà,
plna lat a záplat všade,
a přec myslí, chudák starà,
že je posud děvče mladé.

Však už nad ní šumným slovem
klen se modlí v noční dobu,
jak kněz rakve nad příkrovem,
žebráka když nesou k hrobu.

—◈—

V.

Samota.

Samota, hle, mlhovitá křídla
v nedozírnou rozprostírá dál,
prostřed balvan u vyschlého zřídla,
v pohádce jak zkamenělý král.

Na temeně šedý mech se hostí,
paty nízký ovíjí mu vřes,
z ňader útlý ptačí zob mu rostí,
jejž snad z dálky lačný brávník snes'.

Malý ručej bázlivě kdes vzdychá,
ptákův stín jde po skalách jak duch,
na bodláku s listu na list zticha
pavouk sítě plete na lov much.

Na zakrslé jedli jestřáb sedí,
loupežník, jenž přilít' na dostřeh,
stesk a bázeň smutně na se hledí —
a co kolem, zatajuje dech.

VI.

Sudoměřská blata.

Kraj jižní; z pole mělkých lich
sem tam se vznáší špačků davy,
a v zadu vrchů šumavských
výš modré zvedají se hlavy.

Ves neveliká prostřed lad,
jí mimo kovaná jde dráha,
a v pravo rybníků je řad
a blata samá rudá vláha.

A za rybníky podál les,
níž olše jen, leč u výš smrčí.
a v levo, když se přejde ves
z niv neveliký vršek trčí.

Tlum husitských zde stanul žen,
když Žižka »železné« zbil pány,
až teplou krví ven a ven
vše blata zarudla i lány. —

Mně jeseně když přejde chlad,
a luhy mlha kryje šedá,
vždy zdává se, že stínů řad
z těch vod a blat se mlčky zvedá.

Že v šik se řadí reků sbor,
a z pahrbku že hlavy prosté
zjev Žižky nad temena hor,
jimž Boubín vládne, v úžas roste.

A k poli obrátím-li zrak,
kde rolník pluhu drží kleče,
tak přichází mi nejinak,
jak mravenec, jenž břímě vleče.

Vzpomínky.

I.

Srnky.

Vzpomínka ze Šumavy.

V stín hvozdů chůzí unaven jsem leh'
a zřel, jak v houšti, několik jen kroků,
mladistvá srnka vázla v tenatech:
noh tajná křídla klesla, váznul dech,
a krásná hlava nyla v tuhém oku.

A ručím skokem byl jsem srnky blíž,
své mdloby nedbaje, ni z mechu lože,
v ráz soucitně jsem krutou oka tíž —
vždyť mladý život prchal z ňader již —
strh' hbitým zasáhnutím svého nože.

Dnes na to nenadále myslím zas;
zřímť dívku, posud dítě, jdoucí k plesu —
zda, srnko, nežli skončí mládí kvas,
kdos z různých tenat vybaví tě as,
jak sestru tvou druh pošumavských lesů?

Srnky.

II.

P o h ř e b.

Vzpomínka ze Šumavy.

Nuž, půjdem do Šumavy!«
druh druhu v prázdni děl,
a po studentsku svázal
co v ranečku mít' chtěl
a již jsme tíhli vzhůru
jak srni skok, co krok,
leč domů listy psali:
»K Vám, dá Bůh, na přesrok!«

A kam jsme cestou přišli,
tam všude zavzněl zpěv,
vždyť proudila a plála
nám v ňadrech bujná krev;
a žertu pln a smíchu
byl družný rozhovor,
a srdce blahem rostlo,
a krásou modrých hor.

Tu s kolem stenajícím
jel táhlým úvozem
vůz prostý s šedou rakví;
a lid šel za vozem;

a na víku té rakve
hoch outlý hořce lkal,
a zas a zas ji líbal
a vroucně objímal.

Vždyť v rakvi byla matka
a hoch byl sirotek;
dub tatíčka mu zabil
a matku zármutek;
my stáli, pozdravili
a zřeli na průvod —
šíp úzkosti nás náhle
u prostřed srdce bod'.

Všem bylo nám tak smutno,
kdo otce, matku měl,
a zpěv a hovor hlučný
té chvíle oněměl,
i lesní ptactvo ztichlo . . .
My psali: »Máme chvat,
zde smutno, jdeme domů
Vás, drazí, zulíbat!«

—⁂

III.

Přízraky.

Vzpomínka ze Šumavy.

K jezeru vedla pěšinka
okolo domku skrz blata,
z okénka dítě zíralo,
jak ondy dcerka má zlatá.

Kulatý český obličej,
hluboké, veselé oči
srnkou se na mne zahlédly,
ponejprv z háje když kročí.

Kráčel jsem divně zamyšlen,
vše se mi kouzlem být zdálo —
vzdech' jsem si; za mnou z chatrče
hrdličí srdce se smálo.

Smála se rtíků poupata,
smála se očka i tváře —
hned byl vzduch samý popěvek,
nebesklon pln zlaté záře.

Na nebi v bílých oblakách
zřel jsem, až hlava se točí,
napořád oblý obličej,
napořád hluboké oči.

Napořád svoji dcerušku
milou, jak skřiváňčí zkázka —
Bože, jak divná kouzla má
taková otcovská láska.

IV.

K o u z l a.

Vzpominka z kraje.

Kdys u Mělníka při jeseni
mdlý potulkář jsem odpočíval,
den prohřat byl a vábil k snění
a pták své popěvky mu zpíval.

Já na proudnou jsem hleděl řeku
a na bohaté vinohrady,
jež rudým hroznem vábných vděků
své kypré přizdobila vnady.

Tu pod révou, již konec pole,
zřel hošíka jsem v slunné záři;
snad že se brodil v Labi dole,
byl nah a ležel k nebi tváří.

Blah levou podpíral se v týlu,
a v pravé, výše sličné hlavy,
měl velký hrozen, plný pylu,
a plný svěžesti a šťávy.

Rty — nektar tušíce v něm vlahý —
i temné oči jen se smály;
té chvíle se mi labské svahy
být Řecka dávným krajem zdály.

Z chat chrámy byly, z břehů sady,
v nichž božstva stála všelijaká,
z děv ladné Dryady, a mladý
ten hošík změnil se mi v Bakcha.

Ó, kraji čarovný a drahý,
ó, země nádherná a svatá!
tak vylita jest na tvé prahy
přec štěstí číše vrchovatá!

Tak přišly tobě časy Řecka
a velkosť umění a síla,
tak utrpení tvoje všecka
v číš rozkoše se proměnila!

Tak o tvých bohatýrských synech
lid sám tká věčné epopeje,
a v luzných hájů polostínech
zdroj svatých myšlenek se skvěje!

Tak přec zde všecko ve souladu,
a s krásou něha zde se snoubí!
V tom lkala píseň z vinohradu
a zaryla se v ňader hloubí.

Ó, česká písni! Kdo že tuší,
jak divné jest tvých křídel chvění,
že celý kraj a celou duši
hned v ráj, hned v poušť a rakev mění! —

V.

Perspektiva budoucím.

Vzpomínka z Perginie.

V Pergine — ztracená vzpomínka
v hlavě mé znova se nití —
zřel jsem, jak tažné skřivánky
rozstřenou lapali sítí.

Kdož dbal, že pěli za jara?
Mlžný už podzim byl v poli;
za vesny noví přilítnou,
co s těmi ze staré školy?! —

Jsouť lidé stejni na světě,
kamkoli cesty se vlekou,
ty, kdo jim s jara zpívali,
v jeseni na rožni pekou.

VI.

M e z c i.

Vzpomínka z Rivy.

Na Monte Baldo jsme chtěli kdys,
a čekali, až bude hezky,
i bylo; tož v Rivě jsme najali
hned soumary k jízdě a mezky.

Žasl jsem, jak oni na stezkách
stěn skalnatých stavěli nohy,
sráz chytře obešli, propast i strž,
i balvan byl překročen mnohý. —

Dnes na ten výlet si vzpomínám,
ó kéž bych byl po tolik roků
všech překážek žití se vystříhal
a bedlivě střehl svých kroků!

Býval bych mnohem líp pochodil
v tom předrahém bludišti českém,
však křehkým jsem byl jenom člověkem,
ne v skaliskách cvičeným mezkem!

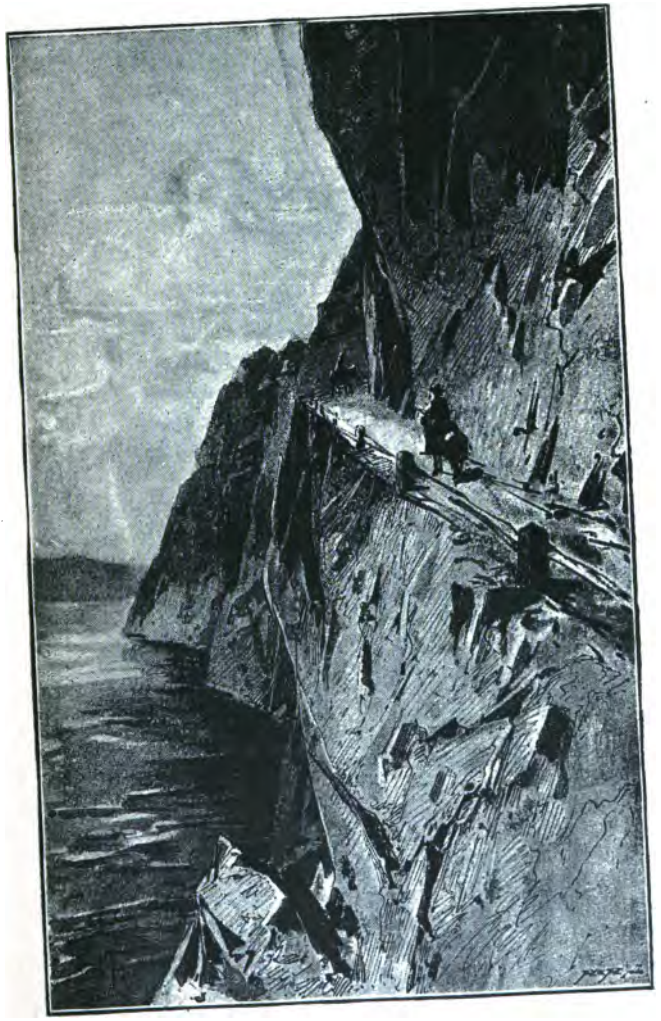

Mezci.

Před obrazem staré Češky Zuzany Černínové.

FRANTIŠKU DVORSKÉMU.

S duší rozechvělou, vzácná ženo,
potulný zří pěvec ve Tvou tvář.
Ó ten zrak! Co vše v něm obsaženo,
jaká čarná svítá z něho zář
světíc vše, co časem porušeno,
co vzal cizák vetřelec a žhář,
boře dětem svaté otců hroby
a květ lidu honě do poroby.

Hle, tu vyjasněnou klenbu skrání,
již tak ladně zdouvá ducha vzlet,
něžných lící vnadné usmívání,
luzným vděkem vlnící se ret,
jímž jsi oudy, vzore českých paní,
líbala svých dětí drahý květ
a dojemným slovem mladé vdovy
domlouvala svému Humprechtovi.

Hle, ta bílá, liliová ruka,
jež se nesla po hladině blan
jako zpěvná labuť sladkozvuká
letší k jihu od severních stran,
když se dítě její — ó ta muka! —
obklopeno hejnem lestných vran,
při cizinské družky lestném nytí
nenadále chtělo havraniti.

A ty prsty — či se oči kalí?
zryty uvnitř jako předivem!
V pravdě tak, vždyť vlákna setkávaly
v hedváb příze všemu podivem,
aby drahé děti mile spaly
vedle matky v hladkém lůžku svém,
kde je zpěvem konejšila, střehla
a vždy v půlnoc klečela, než lehla.

A ta ňadra, na něž vnoučka kladla!
nezdají-liž posavad se chvět,
nejásá-liž paní: »Hle, já zmladla,
z mojí krve nový roste svět;
ó kéž raději hlava má by padla,
než ten outlý syna mého květ,
v němž — má prosba, Pane, nebuď licha —
vlasti vzejde oslava a pýcha.

Hle, ta cudně zahalená šíje —
na ní zlatý grošík — znám ho, znám!
Pod ním posavad snad srdce bije;
byl' jí chráncem proti nákazám;
leč by neuštknula moru zmije
její dítě — ó ten sladký klam!
v nejkrutší jej chvíli s ňader sňala,
by jej na outlejším hrdle spjala.

A jak věrně v srdci zlatém kryla
ten svůj vroucně milovaný lid,
jehož ňadra divá krutost ryla,
před nímž věky prchal mír a klid,
když ho smečka vlků krví ztylá,
světem štvala, vědomím až styd,
a ty rodné statky cele, cele,
ovládnuli černí Španielé.

Mním, ó paní, Tvé že slyším vzdechy,
poddaných Tvých úpění a hněv,
nad hlavou jimž zapáleny střechy,
u jichž nohou prolévána krev;
jejichž pole nájezdnými spěchy
místo zrní hrstku nesla plev,
by i tu v žlab koňům žoldák vrhnul,
div pláč lidu nebe neprotrhnul.

Slyším v duchu, jak vše těšíš mile,
kleslé zvedáš, přísným domlouváš,
šafáře jak káráš potměšilé
za krutost a smělou samopaš;
siroty jak po zabitých zbylé
na svých dvorech podle rodu znáš
a jak bledý obličej Tvůj strne,
dobrodruh že do země se hrne.

Jak zpomínáš na Bětulku svoji,
za choť vzatou panem Myslíkem,
nad tisíci nejvyšším, jenž v boji
statečností na podiv je všem;
na poupátko něžné, vnučku svoji,
jíž máť Eva v sirou dána zem,
a jež z rána nebo když se stmívá,
s Tebou šťastna zbožné písně zpívá.

Zřím Tě plátno stříhat k chudých kroji
a zas krásnou hlavu zvedat výš,
v níž tlum drobných myšlenek se rojí:
zoráno-li, sbedněna-li díž,
v níž čeládce režný chléb se strojí;
zahradník-li na hrob dostal kříž,
na mléko-li hotovy jsou sklípky
a pro klášter odvedeny slípky.

Annička-li, dcera rektorova,
lepší na zdraví je poněkud,
a zda její máti, vetchá vdova,
trpělivě snáší dětský blud,
jímž jí Pánbůh jara stihnul znova,
hale smysl její v stálý trud,
nemající meze ani míry,
prvnější že odřekla se víry.

Šafářky-li máslo dobře perou,
děvečky-li chodí do pšenic,
březina-li padla pod sekerou,
višní-li a třešní zbylo víc,
by je záhy aspoň větší měrou
uvázala čeleď do věnic;
a zda mají Jakubovy dcerky
na rukávce dost a na zástěrky.

Dobře čeleď spravuje-li Zíka,
pro ovce-li ovčák béře sůl,
dost-li k stromkům zásobou jest lýka,
požat-li je »Vrchotický důl«,
má-li Eva na krajáčích víka,
by vždy pěknou smetanu měl stůl;
dal-li Bořetinský pramen vodu,
a Kubíček práv-li do důchodu.

Zřím, jak od knih postať tvoje vstává,
do nichž účty vpisuješ co den,
a jak ptáš se, řezati-li dává
sklepník vrub, zda rybník napuštěn,
a že vrátných Alenka se vdává,
byl-li darem len jí udělen,
k tomu skopce dva a laně půli,
a zda k hodu na dobrou smíš vůli?

Bitovští-li vystaveno mají,
co zžeh cizák s tlupou lotrů svých,
poddaní-li z vesnic neprchají
v lesní skrýše do řad »Petrovských«;
jaká vojska toulají se v kraji,
dočkáš-li se konce časů zlých,
a zda — v jehož odpočineš klíně —
opraven je kostel v Radeníně.

Tak Tě vidím starati se v duchu,
ušlechtilý květe českých žen,
slyším hlas tvůj zaznívati v uchu,
v dálné chvíle snivě pohroužen,
a mé srdce v divném buší vzruchu,
proč zlá doba všecko vzala v plen,
a nám aspoň z hojného dřív věna
nezůstala taká »prostá žena«?

V tvář Ti zřím, a každý záhyb duše,
každý rys Tvé tváře znal bych rád,
a má touha letí šípem z kuše,
valí se jak horský vodopád;
toužímť znáti, kamo v blahé tuše
orlí duch Tvůj bílým křídlem vlád,
když se líce v jemné skryto dlaně
hojnou slzou zalévalo maně.

Jistě na svou myslila jsi zemi,
na tu svatou bohatýrů vlast,
již, když hnala lauru haluzemi,
bouř divoká vrhla ve propast —
a jíž cizák, osuv horské lemy,
rod sokolí lapil v lestnou past,
srubav nejstatnějším hrdé hlavy,
snáz by druhé shltal úskok dravý.

Ó bys nyní rodné ráje shlédla,
ó bys zřela ten náš český rod!
Stokrát hůř je, než kdy žal jsi vedla,
že syn ženu od vlaských vzal vod,
jejíž černá pleť ni nepobledla
lektvarem, jejž svářel francký svod,
a jež čáry kryla v oka svitu:
Donnu de Gazaldo z Hippolytů.

Víc bys věru žalovala mnohem,
že jen klam se chvěje na ústech
cizích žen, jež přísahají bohem
věrny býti, když je volí Čech;
jejichž šperky vyrůstají stohem,
jež se strojí, že se tají dech,
a zas při jelena mrském honě
trýzní psy a na krev mučí koně.

Žasla bys, jak mužové v jich léči,
do které je vehnal planý mrav,
drahých předků pohrdají řečí,
na vyžilém těle směšný háv;
jak rod slavný v cizí hyne péči,
vlast a národ ztrácejí se z hlav,
a německá žena s francký milcem
šlechtice nám robí odrodilcem.

Tak rod s rodem — ach Tvůj Humbert taky
odrodil se — hyne dvojnásob,
nedbá již, že černé visí mraky
nad vlastí, jež v hrozný padá hrob,
lež a křivda lačnými že draky
berou sílu za tret zlatých zdob,
který mužům ješitnosti běsi
ve spánku i bdění na krk věsí.

Už Tvých mravů v české zemi klíně
není v chatách ani na hradech,
nic než opičení po cizině,
světáctví, jež otravuje dech;
hluk a lomoz při dělaném víně
rozléhá se v domů prostorech,
ne že jak tvé Veltelinské léčí,
chloubou jen, kdo útratu měl větší.

Z lidu dávno vymizela síla,
jarý jeho život je ten tam,
byť mu čas vzal jedno jařmo s týla,
druhé dal mu lestný sebeklam;
svatá volnost, nebes bílá víla,
jest mu běhnou, pouhý blud a mam,
jimiž pilným — na přerůznou hračku —
ztrácejí se bílé groše z váčků.

Česká paní takou být se stydí,
jakou, zašlá hvězdo, byla Tys,
co jí zpěv, co družný hovor lidí,
prostnost mravů jako byly kdys?
v komoni jen vrchol krásy vidí,
v mopslíku a chrtu — žasla bys!
ve hře, výšce dostihové sázky —
k vlasti však je bez srdce a lásky.

Po pánech se mrzce rolník tváří,
hedváb nosí žena po paních,
na polích však cizák hospodaří,
těže z kyprých lánů, tučných lich,
a když všecko vyssaje a zničí,
roba děla z živitelů svých,
ze statků je honě, až jim pouze
bída v ústret kráčí, v patách nouze.

Hynem! hynem valem! Ó jen shlédni
s hvězdných krajů do těch rodných niv,
jak jsme přeubozi, jak jsme bědni,
a že Ty zde, za svatý mám div;
chladnějšímť rod pánů ze dne ke dni,
a kdo není otcův pamětliv,
kdo jich mluvy nectí, statky mrhá,
snadno předkův obraz stranou vrhá.

Tebe zázrakem jen, Českо stará,
pohany té chránil Bůh a čas,
cit můj vře a všecko nitro hárá,
žel i jas mi proudí s oka řas.
Vtěl se opět! Nejen ret, jenž kárá,
snad že vroucí něha vzkřísí nás —
vtěl se opět v srdce českých paní
a buď s námi světa do skonání.

Kryj se v tónu, štětci, dlátu, péře,
nadšením se každé hlavě snes,
zlom ten meč, jímž síla právo béře,
vzdech i výkřik provoď do nebes;
avšak ten, jenž hruď i ledví déře,
věčných svárů rozlícený běs,
nechať zhyne hadem pod tvou patou.
K pravdě uveď, koho směry matou.

Kloním hlavu, líbám kraj Tvých šatů,
na rtech prosebný se chvěje vzdech:
plaš svým křídlem zpěvu mého látu,
vlaž keř myšlenek mých v kořenech;
po vlastech je roznes v ručím chvatu,
mateřskou kde řečí zhrdal Čech,
probuď jej, až v mysli jarém znětí
vlasti vrátí sebe zas i děti!

V české chalupě na výstavišti.

PANÍ RENÁTĚ TYRŠOVÉ.

Jak vězeň skleněného hradu
ve zlatých lidu pohádkách,
po čarovném jsem kráčel sadu
a často k srdci rukou sáh'
a často na čelo, jež plálo:
zda bdím, či vše se mi jen zdálo?
Roj myšlenek mi hlavou táh',
zrak žasnul; v nejpestřejší vnadě
hned zlatých vod jej poutal práh,
jenž v kamenné se snášel zevy;
hned soch a staveb luzné zjevy,
hned plátovaných příšer ruch,
a co všecko, ví jenom Bůh.
Ký vábný svět? Snad Merlín nový
do kvítím vyzdobených niv
ten přenádherný vkouzlil div,
kde Práce s Uměním si hoví,
jak večer o letnicích lid,
když umyv zmozolené dlaně
jde pomodlit se »Anděl Páně«.

A jaké zázraky jsem zhlíd'!
Kdo všecky vypsati je může,
kdo vtěsnat v srdce, v leb a zor?
Toť ducha jsou i hmoty růže
a divy vod a niv a hor,

jež Hojnost nakupila štědrá
na ladný vlasti klín i bedra,
a vůkol samé jasné tváře,
a plno radosti a záře.

Zda je to skutečnost či snění?
já v údivu jsem srdce tisk',
chtě krotit jeho tetelení,
a pramen slz mi v oči trysk';
vše rázem v milý kraj se mění,
jejž dávno znám; já blahem výsk'
a prchnuv z přátel čilé tlupy
v ráz stál jsem české u chalupy.

Zrak hořel, v leb se hnala krev,
v níž živým pramenem mi vřela,
ach, jaký dojemný to zjev
má udivená duše zřela;
je přízrak to, či pravda snad?
Chvil zašlých noc se v duši šeří,
a vzpomínky, ti pestří ptáci,
v hruď letí mi, jak když se vrací
zpět Vesna ve kvetoucí sad;
ti hrdlem hlasné písně zvoní,
ti mile žvatlají, ti tlukou,
až hlava na ňadra se kloní,
a ruka zbožně spíná s rukou.

Tak zas tě zřím, jak spadlou s výše,
v lip rozložitých haluzích
ty drahých srdcí prostá skrýše,
ty zlatá kniho zkázek mých;
zas vidím sloupky tvé a loubí
a dvířka vedle zdobných vrat,
jež útulně se v celek snoubí;

zas došky zřím, jež vrabcí rují
a kalenec i s hřebenem,
kde dužný netřesk mocně bují,
a všecko přichází mi snem.
Ach tys to, ty, náš český hrad,
kam, ať si hrbila své plece,
ať plazila se jako had,
sběř zrádná nevnikla nám přece;
zde posud vládne otcův řád
a bude vládnout z vůle boží,
ať zášť a hněv se jak chce množí.

Hle, štíhlá smrčka černohlavá,
již před okna hoch milé dává,
zde jeví se mi zrovna tak,
jak panenka, jež z lože vstává
a bystří důvtip, bystří zrak,
by na tu plenu oblak šerou
svých včtvic jehlou tisícerou
květ vzácný vyšila si v čas
všem družkám ve vsi na úžas.
A tam ta sličná lomenice
a statná kukle s nápisem!
Mně neztrácí se údiv s líce,
zrak přechází mně, kde to jsem?

Ty lištěny a zdobné latě
a římsy okrouhlený pás,
vše tone v slunce rudém zlatě;
či oheň skráp' mi náhle v řas?
či stala se má duše plenem
zdob paprskových pod hřebenem,
jež pojednou mi padly v tvář
jak raní zory smavá zář?

Hle, makovičku vyfintěnou
i vrzátko a jeho vzdych,
a v oknech za roubenou stěnou
dvé záslon jako padlý sníh,

leč před záslonou v květináči
trs rozmariny tomu vděk,
kdo na svatbu i k hrobu kráčí,
a rudé květy bazalek.

Nuž dovnitř! Již jsem na zápraží,
však rychle dále, rychle dál!
Jak prosto vše, ó jak to blaží!
Zde zase hrdým jsem jak král,
když zírá s trůnu zlaté výše
na pestré poklady své říše.

A s hlavou svislou, vlhkým okem
do nízké světnice jsem šel,
jíž na dvéře psal každým rokem
tři krále starý učitel;
ó jak mě všecko v srdci jalo,
když kolem jsem se rozhlíd' zas,
a co v mé duši dávno spalo,
vše budilo se na úžas.

Stůl v rohu zřel jsem javorový
a lavice kol bílých stěn,
kde druhdy hospodář si hoví,
když nelze s chasou jíti ven;
ach, při takém dlel drahné chvíle
můj ondy děd svůj krotě žal,
když chor a blízek žití cíle
svým dětem v městě listy psal.

Jak dojemně to písmo znělo:
»Vy prchly jste, a teď jsem sám,
leč snesu, co by přijít mělo,
ať hyne vetché moje tělo,
vždyť ve vás útěchu svou mám!
Jen hodny buďte, milé děti,
a vše, co žalem na vás letí,

vždy mužně neste v každý čas;
pych panský se svých beder shoďte
a chalupám se neodroďte . . .«
Já slyším posavad ten vzkaz,
a vším, co vidím sebe kolem,
zas mocně zachvívá se hruď,
jak sám bych seděl za tím stolem;
ó, chato česká, zdráva buď,
Bůh dej ti všecko plnou dlaní,
a vždy až světa do skonání,
a nedej těm, kdo budou živi
z těch darů lesa, pole, nivy,
by na hruď sklánějíce leb
vlasť jinou vyhledali k žití;
jeť hrozno do ciziny jíti
a vyžebraný jísti chléb.

Jak teskno je tu, Bože věčný!
a přec by navždy rád zde dlel,
ty prostý domku, syn tvůj vděčný
a věčně by tě líbat chtěl;
vždyť mimo krkonošské stráně
a plece vrchů šumavských,
že žijeme, je z vůle Páně
jen dílem strážných duchů tvých.

Tys na vzdor lotříků a katů
své vlasti těžký nesla kříž,
když vedli ji tam na Golgatu,
již v dálce mezi stromy zříš,
a tebou v pravý čas a dobu
zas k nové slávě vstala z hrobu.
Tys vykonala vše ty divy,
jež postřehl jsem ven a ven
na ňadrech panenské té nivy,
tvůj, chato, je ten velký den,
jejž po stu letech národ světí,
v němž bratr bratru v náruč letí,

v němž výská cit a mysl jásá,
a ret »my zvítězili« hlásá,
»i přes nepřátel mračný děs!«
Hle, vše co v šíř i dál se jasní,
tvou v úžas vznešenou je básní
a vrcholem tvé slávy dnes!

Ó chato, plná jásavosti,
co slunných z tebe vyšlo hlav,
co duší, které na vzdor zlosti
zlých příšer potíraly dav;
co vyšlo z tebe bohatýrů,
když loupežný je týral vrah,
jež vycedili srdcí nach
za odkaz otcův z dávných let:
za právo, svobodu a víru,
za rozkvět srdce, ducha vzlet
a za půdu, v níž kosti reků
tlí zahrabány drahný čas,
než jasným světcem nových věků
z nich mstitel křivdy vstane zas!

Nuž zdráva buď, má chato milá,
v níž oné ruce žehnal Bůh,
jež první kleče vyrobila,
a první otku, první pluh,
by rolník otužilých údů
svou poděděnou brázdil půdu,
a z chleba klíčícího zpod
měl pro sebe a celý rod,
v němž zlobě k hněvu, záští k smíchu
vlasť jenom sílu má a pýchu.

Ó zdráva budiž, prostá zdoby,
kde jako ondy v dobách zlých
lid ze železa kosy zrobí
a cepy z kmenů habrových,

tu na bohatý žitný klas,
tu na nepřátel hlavy zas,
již pyšně do výše se vznesli
a pod různými času hesly
vždy hubili a rvali nás!

V tvém útulku nám matky švarné
vždy čacký odkájely rod,
a jemná srdce, duše zdárné,
a reky na krvavý hod,
již, vztek a zášť když počly růsti,
tak zkrotili je blíže Ústí,
a potrestali zpupný hřích,
že krví nájezdníků zlých
vše české nivy byly plny
i Vltavské i Labské vlny.

Ó zdráva buď v svém prostém zjevu,
všem srdcím k radosti a v děk,
ty klenotnice našich zpěvů
a pověstí a pohádek,
jež v trpkých chvílích sladkým lékem
svých rodných matek ssaje s mlékem
tlum dětí krásných jako květ,
už na sta v temno zašlých let;
ó zdráva buď, ty studno čistá,
kde mluva tryská zas a zas,
jež jako růže plnolistá
rtem krásy dýchá všemu v žas;
jež po všech vlastech mile voní,
až srdce vzrůstá, vzlétá duch;
v níž síla zvučí, něha zvoní,
a moc a velebnost se sloní,
a všemohoucnost skrývá Bůh.

Buď požehnán tvůj krov, tvé stěny
a každý ozdůbek tvých rys,
a obrázky kol rozvěšeny
i pruty kočiček a bříz,

jež ozdobí je v každém roce,
když zavítá k nám jara zvěst,
a boží přijdou velkonoce,
a ptactvo nazpět letí s cest,
by potěšilo lidskou duši
a hnízda vilo na pospěch,
tam za humny v té staré hruši
i na podkrovních povalech.
Buď žehnána ta tvoje studna
i s okovem a hřídelem,
z níž ze skály se prýští u dna
zdroj, jarost dávající všem,
kdo touží, aby v práce chvíli
ret svadlý sladce osvěžili
a za dob léta úmorných
zas upružili svalů svých;
buď požehnána na stokrát,
ty naše pýcho v boji, v míru,
ty jediná, jež s to jsi dát
nám řady junných bohatýrů,
již život, duši, statků směs
svou za vlast složili by s chutí,
kdy pomsty by ji trýznil běs,
a satan dračí na peruti
ji do propasti zhouby nes'; —
již nechať v prostém robů kroji
u velkolepém s křivdou boji,
jak Záboj vrahy pádným mlatem
vše v hněvu potřeli by svatém,
až zdiven svět by stajil dech,
co umí konat síla Čech,
a zápal vznešený a svatý
těch rekův pohrdnuté chaty!

Buď požehnána na věčnost,
ty české síly svatá stráži;
ó kéž by syn tvůj rost' a rost'
a páž měl za sta jiných paží

a srdce za sta jiných srdcí
a hlavu za sta jiných hlav,
by zpupnost do prachu moh' vrci
a rozmést pluky lží jak brav;
v kruh národů by vešel chvatem
a zvolal odhazuje zbraň:
»Hle, lid můj chce vám býti bratrem,
kdo kámen chcete vrhnout naň?
kdo kálet jej, kdo znesvětiti?
Zrak náš i pod slzou se nítí
a jako nebes jarní blesk
je našich skrání svit a lesk!«

Nuž šťasten v činech buď i snách,
ty trpitelů chrámku chudý,
tvých nízkých dveří líbám práh
a každý kout a všecko všudy;
hruď chví se mi a hoří krev
a srdce láskou k tobě práhne,
však v duchu zřím, jak mimo táhne
tvých hrdin oblakový zjev
a za ním jako úsvit zory
vždy nových bohatýrů sbory,
jichž přitlumený slyším zpěv
a hlahol, jenž mi klesá v duši,
a nadšen zírám do ovzduší
na velebný ten slávy zjev,
jenž nad tebou, má chato sirá,
a nad mou vlastí v šíř a dál
svá zlatá křídla rozestírá. —
Viz, klekám, hříšník, kde jsem stál,
v tvář slza blaha tryská tiše,
ó Bůh tě chraň, má česká chyše!—

Ven ze sínč jsem vyšel v sad,
už soumrak venku byl a chlad,

a na západ mé zřely zraky;
tam temné kupily se mraky.
Já teskliv za ruku chyť druha,
on výčitkou však v hruď mě bod':
»Proč děsíš se? Hleď na východ,
jak velebná tam vzchází duha!«

Doslov.

Žeň toulek mých; květ pestrý slunných chvil!—
Zas vracím se, kam píseň má se stulí?
hle, veselí i žal jsem v kytku svil,
ó kéž byste ji k srdci přivinuli!
vždyť má i zkvetlý šípek vonný dech,
proč duše stesk by neměl písně míti?
jsouť jásot, smích i výkřik, pláč i vzdech,
jen časné květy prchavého žití.

Kdo v životě jich více natrhal,
víc s jinými též sdíleti jich může,
já po cestách, co zkvetlo, darem dal,
kdo šťastnější, ať stolisté dá růže;
ať snese květné divy z končin všech,
já blažen umru, mír a radost v tváři,
nechť květ můj zvadne vlasti na stupnech,
až druh ji slávou ověnčí a září.

OBSAH.

Na potulky 5
Žežulka 7
Sny a modlitby 8
Milý den 10
Večerní chůze 13
Za pluhem 14
Oráč (idealisticky) 17
Oráč (realisticky) 19
Výtka 21
V polích 22
Jarní otázky 24
S večera 26
Zázraky 29
Madonna campestris 30
Po dešti 33
U kříže 34
Na bojišti lipanském 36
Po slunce západu 37
V odpočinku 38
Na stinadlech 40
Pan učitel 41
V lomu 43
U ptačího hnízda 44
Hromádkář 45
U hřbitovní lípy 46
Polední klid 49
Na polích bělohorských 50
U zbraní předků 52
U vody 55
Břízy na pasece 56
V mechu 58
Na zvonici 60
Chudá ves 62
Kvetoucí pohádka 65

Štěbotaly vlaštovice 66
Na troskách 68
Na pohřbu dítěte 70
U ďáblovy strouhy na Vltavě 71
Návrat 73
Dobrou noc 75
Studánka v zimě 76
Horská chýš 77
Vrány 81
Jihočeské krajinky.
Bouře v Pošumaví 82
Po bouři 83
Rašeliniště 84
Chatrč u řeky 86
Samota 87
Sudoměřská blata 88
Vzpomínky.
Srnky 90
Pohřeb 92
Přízraky 94
Kouzla 95
Perspektiva budoucím 97
Mezci 98
Před obrazem staré Češky Zuzany Černinové 100
V české chalupě na výstavišti 108
Doslov 118

Nákladem J. Otty v Praze

vyšly

spisy českých básníků:

Františka Chalupy

Zpěvy bohatýrské. Básně. 174 str., zl. 1·20, skv. váz. zl. 2·20.

Josefa Jakubce

Povídky z kraje ve verších. Díl I. 152 str. 1 zl., skv. váz. 2 zl. Díl II. 227 str. zl. 1·20, skv. váz. zl. 2·20.

Bohdana Jelínka

Spisy veršem i prosou. 124 str. 64 kr., skv. váz. zl. 1·64.

Růženy Jesenské

S vlaštovkami. Básně. 99 str. 50 kr., skv. váz. 1 zl.

Bohdana Kaminského

Protesty. Verše. 144 str. 80 kr., skv. váz. zl. 1·80.
Den štěstí. Verše erotické. 114 str. 50 kr.
V samotách. Verše lyrické. 102 str. 60 kr, váz. zl. 1·60.

S. Kappra

Gusle. Ohlasy písní Černohorských. II. vyd. 208 str. 40 kr., váz. zl. 1·20.

Ant. Klášterského

Živým i mrtvým. Básně. 90 str. 40 kr., váz. 1 zl.

Elišky Krásnohorské

Ze Šumavy. Básně. II. rozmnožené vydání. 126 str. 1 zl., skv. váz. zl. 1·80.

Karla Kučery

Básně. 146 str 1 zl., skv. váz. 2 zl.
Zapadlé hvězdy. Básně. 135 str. 80 kr, skv. váz. zl. 1·80.

Josefa Kuchaře

Cestou životem. Básně. 62 str. 30 kr.
Chýžka. Báseň. II. vyd. 23 str. 20 kr.

František Kvapila

Zaváté stopy. Verše 98 stran. 60 kr., skv. vázané zl. 1·60.

J. S. Machara

Jarní sonety. 50 str. 24 kr.
Letní sonety 54 str. 40 kr.
Podzimní sonety. 48 str. 24 kr.
Zimní sonety. 51 str. 40 kr.

Otakara Mokrého

Básně. 124 str. 90 kr., skv. váz. zl. 1·90.
Dumy a legendy. 92 str. 60 kr., skv váz. zl. 1·60.
Jasem a šerem. Básně. 84 str. 50 kr.

Aug. Eug. Mužíka

Černé perly. 134 str. 80 kr., skv. váz. zl. 1·80.

Frant. S. Procházky

Různé zvuky. Verše. 96 str. 60 kr., skv. váz. zl. 1·60.
Blesky na horách. Verše. 94 str. 60 kr., skv. váz. zl. 1·60.

Jos. V. Sládka

Sluncem a stínem. Básně. 108 str. 80 kr., skv. váz. zl. 1·80.
Starosvětské písničky a jiné písně. 88 str. 40 kr., váz. 90 kr.
Směska Nové starosvětské písničky. 96 str. 40 kr., váz. 90 kr.
Selské písně a české znělky. II. vyd. 70 str. 30 kr., váz. 90 kr.

HW BEGU V

WID-LC
PG5038.H48 N3 x, 1894
Na potulkach : basne Adolfa Heyduka
Widener

ABZ8004
3 2044 000 934 976